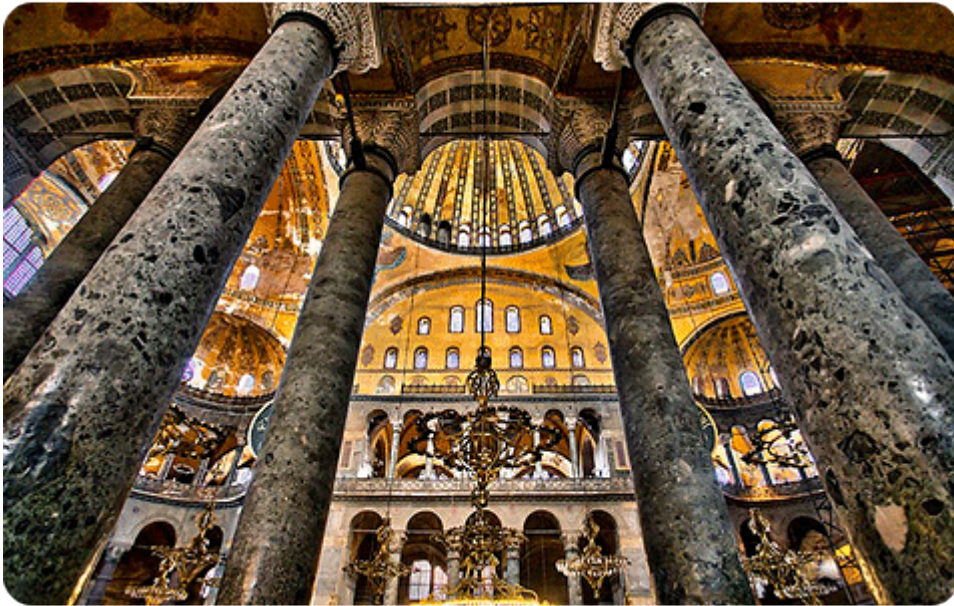

Η ιεραποστολή στη Ρωσία - Β' Ο χαρακτήρας της Ιεραποστολής και η συμβολή των Ιεραποστόλων

/ [Ορθόδοξη πίστη](#)

Έχοντας δει εν συντόμω την ιστορία του εκχριστιανισμού των Ρώσων είναι χρήσιμο να αξιολογήσουμε τον χαρακτήρα, το πνεύμα δηλαδή που διείπε την ιεραποστολή και τους συμμετέχοντες σε αυτήν, αλλά και την προσωπική συμβολή των ανθρώπων που αφιερώθηκαν σε αυτήν, πλουτίζοντας με τον τρόπο αυτό τις γνώσεις μας περί της ιεραποστολικής δραστηριότητας της Εκκλησίας στην Ελληνορωμαϊκή Αυτοκρατορία και συνάγοντας χρήσιμα συμπεράσματα για τις τότε παράλληλες ιεραποστολικές δραστηριότητες, αλλ' ίσως και για τη δεοντολογία της σημερινής ιεραποστολικής δράσης της Εκκλησίας.

Εν πρώτοις πρέπει να τονισθεί ότι ο εκχριστιανισμός των Ρώσων δεν υπήρξε αποτέλεσμα πολιτικών, οικονομικών ή άλλων πιέσεων από μέρους του Βυζαντίου προς τους Ρως, αλλά επικύρωση από μέρους των τελευταίων μίας πνευματικής ακτινοβολίας την οποία ανεγνώριζαν και εκτιμούσαν. Το μεγαλύτερο τότε σλαβικό κράτος βρέθηκε θεληματικά κάτω από την πνευματική κηδεμονία της Κωνσταντινουπόλεως[1]. Η Βασιλεύουσα, εκτός από στόχος κατά καιρούς στρατιωτικής βίας και οικονομικής απληστίας από μέρους των Ρώσων, ήταν κυρίως το αδιαμφισβήτητο κέντρο του πολιτισμένου χριστιανικού κόσμου[2], εντυπωσιακή στον πλούτο και την ιερότητά της, πόλη χωρίς ισάξια αντίπαλο σε Ανατολή και Δύση, η Πόλις των Αυτοκρατόρων[3]. Ταυτόχρονα οι Ρώσοι βρίσκονταν σε μία διαδικασία αναζήτησης της ταυτότητάς τους[4]. Η ηθική των

Χριστιανών, μία ηθική αγάπης και σεβασμού προς τον Θεό και τον πλησίον[5], της οποίας πείρα είχε λάβει και η Όλγα στις περιοδείες που έκανε στην αχανή χώρα της [6], έγινε αντιληπτή από τον Βλαδίμηρο και ελκυστική σε αυτόν, όπως και τη γιαγιά του, την Όλγα. Η ειδωλολατρία αποδεικνυόταν για τον Βλαδίμηρο ανίκανη όχι μόνο να βελτιώσει ηθικά τους Ρώσους, αλλά και να συντελέσει ή και να συνυπάρξει με την πολυπόθητη ενότητα του λαού του. Αντιθέτως, η συνοχή και η ειρήνη της Αυτοκρατορίας και ο πολιτισμός που ανέπτυσσαν οι νεοφώτιστοι Βούλγαροι ήταν ενδεικτικά της πνευματικής καλλιέργειας των Χριστιανών[7]. Αλλά και ο Βλαδίμηρος, του οποίου τη μεταστροφή η εκκλησιαστική συνείδηση αποδίδει στον φωτισμό εκ Θεού και την αγαθή του προαίρεση[8], ήθελε και την γνώμη των αξιωματούχων του[9] για οποιαδήποτε κίνησή του ως προς τις θρησκευτικές του επιλογές[10]. Επίσης και η εκκλησιαστική αυτοσυνειδησία των Ρώσων βλέπει την προσέλευσή τους στον Χριστιανισμό ως ελεύθερη εκλογή[11]. Εάν σε αυτά αντιτείνει κανείς ότι η Ρωσία αναγκάστηκε για διάφορους άλλους λόγους να δεχθεί τον Χριστιανισμό, μάλιστα κάτω από την πίεση του Βλαδιμήρου, μπορεί κανείς να ανατρέξει στις τότε συνθήκες και θα διαπιστώσει ότι ο παγανισμός ήταν τόσο καλά ριζωμένος στους Ρώσους[12] και η δύναμη του κράτους τους τόσο ισχυρή, ώστε τίποτε δεν θα μπορούσε να τους επιβάλει εξωτερικά την Πίστη. Η αλήθεια είναι ότι οι Ρώσοι αγάπησαν την Εκκλησία, όπως έδειξε και η μετέπειτα εξέλιξη της Ρωσικής Εκκλησίας.

Από την ελληνική πλευρά ο εκχριστιανισμός των Ρώσων δεν υπήρξε αφορμή οιασδήποτε εκμετάλλευσης, αλλά εντάσσεται στο πνεύμα που διείπε τόσο την εκκλησιαστική, όσο και την πολιτική εξουσία της ΚΠόλεως. Η ενότητα του χριστιανικού κόσμου ήταν για την ιδεολογία της Αυτοκρατορίας ενότητα χριστιανικών λαών και για την προοπτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου ενότητα τοπικών εκκλησιών και εξαίρονταν ο ρόλος του Αυτοκράτορα και αυτός του Πατριάρχου στην ενότητα αυτή[13], χωρίς να θίγονται όμως τα στοιχεία της πνευματικής κληρονομιάς των λαών (εθνική γλώσσα, κοινωνικές δομές, πολιτικές προοπτικές κ.ά.), σε αντίθεση με την Δύση, όπου καλλιεργείτο η αφομοίωση των εθνοτήτων στην κοινή λατινική παράδοση[14]. Υπό την έννοια αυτή η ιεραποστολή των Βυζαντινών υπήρξε ανιδιοτελής, αληθινά μία ομολογία Πίστewς, έκφραση του πνευματικού δυναμισμού και της οικουμενικότητας της αποστολής του Πατριαρχείου τους[15]. Αυτό είναι φανερό εν πρώτοις στη γλώσσα της νεοσύστατης Εκκλησίας· ενώ η Δύση επέβαλλε στην ιεραποστολή της τις τρεις «ιερές γλώσσες» (λατινική, ελληνική, εβραϊκή)[16], οι Βυζαντινοί ιεραπόστολοι έκαναν χρήση των επιτοπίων γλωσσών σε κάθε αποστολή, ώστε και το κήρυγμα να γίνεται κατανοητό, και η αποδοχή της Εκκλησίας από τους φωτιζομένους χωρίς καχυποψία, όπως έγινε στην αποστολή των αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου στη Μοραβία[17]. Το ίδιο το αλφάβητο, το γλαγολιτικό και το κατοπινό κυριλλικό,

έδειξαν πραγματικά πως η βυζαντινή αυτοκρατορία, από παράδοση ανεκτική, θυσίασε τον οικουμενισμό της ελληνικής γλώσσας για να διατηρήσει την παγκοσμιότητα της παιδείας της[18] και να προσφέρει στους Ρώσους τη σωτηρία. Σημ. Μάλιστα ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος μέμφεται τρόπον τινά το Πατριαρχείο διότι δεν εξελλήνισε τους Σλάβους επί Τουρκοκρατίας[20]. Έχει ακόμη λεχθεί ορθώς, πως, αν ενδιαφερόταν το Βυζάντιο να εξελληνίσει τους Σλάβους, η εικόνα στα Βαλκάνια θα ήταν σήμερα πολύ διαφορετική[21]. Το ίδιο ακριβώς πνεύμα φαίνεται και στην πολιτική ζωή του ρωσικού κράτους. Δεν μπορεί να ισχυρισθώ κανείς πως το ενδιαφέρον των βυζαντινών να προσεγγίσουν τους ρώσους ήταν απαλλαγμένο πολιτικών σκοπιμοτήτων· οι λόγοι είναι φανεροί: οι Ρώσοι έλεγχαν την σημαντικότετη εμπορική διαδρομή ανάμεσα στη Μαύρη Θάλασσα και τη Βαλτική, ήταν φυσικοί ανταγωνιστές των ασιατικών νομαδικών ληστρικών φυλών και επικίνδυνοι για τη Βασιλεύουσα, αν τα αισθήματά τους γίνονταν ποτέ εχθρικά[19]. Όμως, η εξυπηρέτηση πολιτικών συμφερόντων, σαφώς θεμιτή για τη διατήρηση της ειρήνης και της ενότητας της Αυτοκρατορίας, ποτέ δεν έθεσε στην υπηρεσία των συμφερόντων αυτών την Εκκλησία, αντιθέτως η Εκκλησία χρησιμοποίησε με σύνεση και μετριοπάθεια το πολιτικό σχήμα και την οικουμενική ιδεολογία της Αυτοκρατορίας για να περιφρουρήσει την εσωτερική ενότητα της Εκκλησίας και να προβάλλει το χριστιανικό μήνυμα στους λαούς που έρχονταν σε πολιτικές ή οικονομικές σχέσεις με την Αυτοκρατορία[22]. Ο ίδιος ο Αυτοκράτωρ είχε περιβληθεί την ιδιότητα του εκκλησιαστικού άρχοντος και υπ' αυτή πολλές φορές ανελάμβανε την πρωτοβουλία του ιεραποστολικού έργου, το οποίο όμως ενεργούνταν αποκλειστικά από εκκλησιαστικούς ανθρώπους[23]. Η ανιδιοτέλεια της βυζαντινής ιεραποστολής φαίνεται στο ότι διетήρησε την ενότητα του ρωσικού κράτους. Αν οι Σλάβοι, είτε νότιοι είτε ανατολικοί, αφομοιώνονταν πριν αποκτήσουν εθνική συνείδηση, θα ήταν ακίνδυνοι για την Αυτοκρατορία[24], αντιθέτως η σύμπληξη κρατών τούς καθιστούσε απειλητικότερους, διευκόλυνε όμως την ιεραποστολή[25]. Όμως, η νεοϊδρυθείσα Εκκλησία Ρωσίας έγινε παράγων ενότητας πολιτικής και πνευματικής στη Ρωσία, που είχε διασπασθεί από την πολυαρχία των πολλών ηγεμόνων και τον ειδωλολατρικό πολυθεϊσμό. Η ενιαία πολιτική και εκκλησιαστική διοίκηση και η άριστη μεταξύ τους συνεργασία –σε αντίθεση με ό,τι έγινε στη μεταγενέστερη Δύση– η κοινή γλώσσα, τα κοινά δόγματα, η κοινή λειτουργική παράδοση και το κοινό κοινωνικό δίκαιο, όλα συνετέλεσαν στην ενότητα αυτή[26]. Η Ρωσική Εκκλησία υπό τη διοίκηση του Πατριαρχείου ΚΠόλεως απετέλεσε τη συνεκτική δομή των ρωσικών ηγεμονιών και τις ενέταξε στην Βυζαντινή Κοινοπολιτεία[27]. Όμως ο μόνος βυζαντινός αξιωματούχος στη Ρωσία σε θέση ισχύος ήταν ο Μητροπολίτης Κιέβου[28], ενώ οι παρεμβάσεις του Αυτοκράτορος αφορούν μόνον εκκλησιαστικά θέματα[29]. Η Ρωσία χωρίς να αποδεχθεί την πολιτική ιδεολογία

της Αυτοκρατορίας ακολούθησε τον δικό της δρόμο[30] και δέχθηκε μόνον τη βυζαντινή πολιτική άποψη περί κόσμου και την βυζαντινή πολιτιστική ηγεσία[31]. Η βεβαιότητα της ελλείψεως πολιτικών σκοπιμοτήτων είχε εμπνεύσει στους Μοραβούς εμπιστοσύνη έναντι των βυζαντινών ιεραποστόλων[32]. Ο ρόλος της Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως στην νέα Ρωσία ενέπνευσε στους Ρώσους τον σεβασμό για την Εκκλησία[33].

Σαφώς το έργο της βυζαντινής ιεραποστολής υπήρξε πολύπτυχο, θρησκευτικό, πολιτιστικό και κοινωνικό, όπως φαίνεται στη μέριμνά της για την αποδοχή της Πίστewς, τη στερέωση -εσωτερική και εξωτερική- του ρωσικού κράτους και την εισαγωγή των πολιτισμικών αγαθών σε αυτό (π.χ. της σλαβονικής γλώσσας). Το έργο αυτό υπήρξε η αιτία της θεμελιώσεως και αναπτύξεως της ταυτότητας του ρωσικού λαού[34]. Όπως ορθώς επισημαίνεται, η γένεση του έθνους των Ρώσων οφείλεται κυρίως στην αποδοχή της Ορθοδοξίας εκ μέρους τους, σημαντική δε υπήρξε η συμβολή της θρησκείας στην καλλιέργεια και διατήρηση της εθνικής συνειδήσεως των Ρώσων[35]. Στο νέο αυτό έθνος τον πολιτισμό έδωσε εξ αρχής η Εκκλησία Κωνσταντινουπόλεως και μάλιστα ένα πολιτισμό ακμάζοντα[36] που μόλις είχε ξεφύγει τον βαρβαρικό ανεικονισμό[37] και την πολεμική κατά του μοναχισμού των εικονοκλαστών Αυτοκρατόρων και τώρα βρισκόταν σε διαρκώς ανιούσα άνθηση[38]. Με τη στοργική μέριμνα και τις μεγάλες θυσίες της Μητρός Εκκλησίας μεταλαμπαδεύτηκε προοδευτικά στους Ρώσους όλη η πλούσια πνευματική και πολιτιστική παράδοση του Βυζαντίου[39]. Η μεταφρασμένη στα ρωσικά βυζαντινή γραμματεία περιελάμβανε[40] την Αγία Γραφή, βιβλία λειτουργικά, των Πατέρων, ιστορικά, βιβλία δικαίου, δογματικά και αντιρρητικά, αγιολογικά κ.ά. τα οποία υπήρξαν τα θεμέλια της μεταγενέστερης ρωσικής γραμματείας[41]. Η καλλιτεχνική επίδραση του Βυζαντίου στη Ρωσία υπήρξε τόσο έντονη, ώστε η ρωσική τέχνη να αποτελεί επαρχιακή ποικιλία τής καθαρά βυζαντινής[42]. Όμως, αφ' ου προσέλαβε και οικειώθηκε τις νέες τεχνικές[43], ανέπτυξε αργότερα (ιε' αι.) τον δικό της ρυθμό[44]. Ο εκπολιτισμός αυτός της Ρωσίας, πάντως, ήταν στενά δεμένος με την εκκλησιαστική διαπαιδαγώγηση των νεοφωτίστων. Όλη η γραμματεία, πλην της ιστορικής, η οποία δεν είχε και μεγάλη έκταση[45], απέβλεπε στην πνευματική αλλαγή των Ρώσων, ως ακόμη και η νομική γραμματεία[46] (όπως θα δούμε στην οργάνωση της ιεραποστολής). Η αρχιτεκτονική και η ζωγραφική εξυπηρέτησαν αρχικά μόνον τη ναοδομία και την αγιογραφία[47] και συνέβαλαν σημαντικά στη διαμόρφωση του θρησκευτικού βίου των Ρώσων, δεδομένου ότι οι Ναοί αποτελούν τα σπουδαιότερα κέντρα κοινωνικών και πνευματικών εκδηλώσεων της Ρωσίας[48]. Μερικοί ιστορικοί[49] μέμφονται τους βυζαντινούς ιεραποστόλους, διότι κληρικοί όντες και καχύποπτοι προς την κλασσική παιδεία, δεν μετέφρασαν έργα της κλασσικής φιλοσοφίας, ποιήσεως και ρητορικής στα σλαβονικά, ούτε φρόντισαν ώστε οι Ρώσοι να τα

προσεγγίσουν μέσω της ελληνικής γλώσσας, αποδίδουν δε στο γεγονός αυτό την καθυστέρηση της αναπτύξεως του ρωσικού πολιτισμού ως τον ιζ' αι. Η εμπειρία, ωστόσο, της Ορθοδόξου Εκκλησίας δεν μπορεί παρά να δικαιολογήσει τη στάση αυτή, που εφύλαξε τη νεοσύστατη Εκκλησία από τα αδιέξοδα που δημιούργησε στη Δύση η κλασική παιδεία με τη σύγχυση θεολογίας και φιλοσοφίας.

Τελειώνοντας, αξίζει να σημειώσουμε την επιμονή και αυτοθυσία των παραγόντων της Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, οι οποίοι επέδειξαν μία αδιάκοπη διοικητική δραστηριότητα στη Ρωσία[50], σε ένα έργο τεράστιο σε έκταση και απαιτήσεις [51] αντιμετωπίζοντας ένα παγανισμό ισχυρά ριζωμένο στη ρωσική ύπαιθρο[52] και, όπως θα δούμε παρακάτω, πολύπλοκες έριδες μεταξύ των ηγεμόνων. Για τον εκκλησιαστικό χαρακτήρα της ιεραποστολής μπορεί κανείς να σχηματίσει γνώμη από την οργάνωσή της, όπως αυτή θα εκτεθεί. **2. Η συμβολή των Ιεραποστόλων** Στην ιστορία της Ιεραποστολής στη Ρωσία εμφανίζονται αξιόλογες ιεραποστολικές μορφές, των οποίων το έργο και η συμβολή στον τελικό εκχριστιανισμό των Ρώσων εντάσσονται στην ευρύτερη ιεραποστολική προσπάθεια της Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, είναι δε μεταξύ των διαφόρων προσώπων διαφορετικά, αλλά συμπληρωματικά.

Εδώ πρέπει πρωτίστως να σημειωθεί ότι η ιεραποστολή δεν υπήρξε ποτέ για τους Βυζαντινούς έργο ανθρώπων· η μεταστροφή ενός συγκεκριμένου λαού στη χριστιανική Πίστη ήταν έργο του ιδίου του Θεού, ο Οποίος κατευθύνει την ιστορία της σωτηρίας του κόσμου προς την τελική της τελείωση. Η παρουσία του Θεού γινόταν εμφανής με τα θαύματα που επιτελούνταν, τα οποία για τους Βυζαντινούς ήταν ήδη στοιχείο οργανικό της πνευματικής τους ζωής[53]. Ο Θεός, ο «συνεπιμαρτυρών σημείois και τέρασι και ποικίλαις δυνάμεσι» (Εβρ. 2, 4) κατηύθυνε αποτελεσματικά την πορεία της ιεραποστολής στις πιο κρίσιμες της καμπές. Όταν το 860 μ.Χ. οι Ρως έκαναν την εμφάνισή τους για πρώτη φορά μπροστά στην ανυπεράσπιστα, εκείνη την στιγμή, Κωνσταντινούπολη, ο Μέγας Φώτιος έλαβε την Εσθήτα της Θεοτόκου από τον Ναό των Βλαχερνών και βούτηξε την άκρη της στη θάλασσα· η τρικυμία που δημιουργήθηκε όχι μόνον κατέστρεψε τα εχθρικά πλοία, αλλά κατέπληξε τους Ρως και τους παρεκίνησε να ζητήσουν το άγιο Βάπτισμα[54]. Όταν πάλι ο Βλαδίμηρος απέστειλε πρέσβεις στα θρησκευτικά κέντρα, για να εκτιμήσουν οι ίδιοι την καλύτερη πίστη, εκείνο που κατέπεισε τους απεσταλμένους περί της ανωτερότητας της Ανατολικής Εκκλησίας δεν ήταν απλώς η λαμπρότητα της λατρείας της Μεγάλης Εκκλησίας, αλλά η αγγελοφάνεια που επέτρεψε ο Θεός να δουν στη Μεγάλη Είσοδο, κατά την τέλεση της Θείας Λειτουργίας[55]. Μαρτυρείται ακόμη πως, ενώ ο ίδιος ο Βλαδίμηρος είχε υποσχεθεί να βαπτισθεί αν θα τού έδιναν ως σύζυγο την πριγκίπισσα Άννα, στερρώθηκε πραγματικά στην Πίστη, όταν με το Βάπτισμά του ιατρεύθηκε από την

αιφνίδια τύφλωση που τον είχε καταλάβει[56]. Αλλά και το πλήθος των βαπτιζομένων Κιεβινών έγινε μάρτυς θαύματος· οι κατηχούμενοι, θέλοντας να εξακριβώσουν την αλήθεια του Ευαγγελίου ζήτησαν από τον αρχιερέα να επιτελεσθεί θαύμα για να πιστεύσουν. Ζήτησαν δηλαδή να ριφθεί το Ευαγγέλιο στη φωτιά και να μείνει αβλαβές, όπως οι Τρεις Παίδες εν τη καμίνω, πράγμα το οποίο έγινε με την προσευχή του Επισκόπου και τη χάρη του Θεού και διέλυσε τους ενδοιασμούς του πλήθους[57]. Θαύματα δε, αναφέρονται και στις περιοχές της Κριμαίας με θετικό ιεραποστολικό αποτέλεσμα πολύ πριν το 860 μ.Χ.[58].

Ανάμεσα στους ιεραποστόλους που εκήρυξαν με το παράδειγμά τους, ξεχωριστή θέση κατέχουν οι πρώτοι μάρτυρες της Πίστεως που στόλισαν την Εκκλησία με τα αίματά τους «ως με πορφύραν και βύσσον». Από τους πιο γνωστούς Ρώσους μάρτυρες είναι οι ηγεμόνες του Κιέβου Άσκολντ και Ντιρ, οι οποίοι είχαν πιστεύσει και βαπτισθεί, όπως και όλοι οι Κιεβινοί, μετά το θαύμα στην επιδρομή του 860, και μαρτύρησαν κατά τον διωγμό που κήρυξε ο Όλεγ όταν κατέλαβε το Κίεβο το 882 επικεφαλής των ειδωλολατρών Βαράγγων[59]. Επίσης γνωστή είναι η περίπτωση του μαρτυρίου του Χριστιανού Θεοδώρου και του υιού του Ιωάννη, καθώς και άλλων Χριστιανών, στα πλαίσια των ανθρωποθυσιών που οργάνωσε ο Βλαδίμηρος στο Κίεβο, πριν μεταστραφεί[60]. Πρώτοι, όμως, ανακηρυχθέντες Άγιοι της Ρωσικής Εκκλησίας είναι οι υιοί του Αγίου Βλαδιμήρου, Μπόρις και Γκλεμπ, που θανατώθηκαν από τον μεγαλύτερο αδελφό τους Σβιατοπόλκ, επίδοξο σφετεριστή του θρόνου. Το μαρτύριο των δύο αυτών Αγίων εισάγει ένα νέο τύπο μαρτυρίου, όπου την ομολογία της Πίστεως και τον υπέρ αυτής θάνατο αντικαθιστά το καθήκον της υποταγής προς τον πρεσβύτερο αδελφό έως θανάτου και η κοινωνία της θυσίας του Χριστού μέσω της πραότητας, της υποταγής και της νίκης επί της φιλοζωίας και αγάπης του κόσμου. Ενώ τα μαρτύρια αυτά αποδεικνύουν τη στερέωση της Εκκλησίας, η αγάπη προς τους μάρτυρες που εκδηλώθηκε νωρίτερα[61] και με μεγάλη ένταση[62] σημαίνει τη σιωπηλή κηρυκτική δράση του μαρτυρίου.

Το τελικό αποτέλεσμα του εκχριστιανισμού των Ρως προήλθε από πολλούς ανθρώπους που έδρασαν ιεραποστολικά ο καθένας με τον δικό του τρόπο, άλλοι περισσότερο, άλλοι λιγότερο. Πλην των εμπόρων της Πόλεως οι οποίοι προετοίμασαν την ιεραποστολή του Πατριαρχείου σε πολλές χώρες[63] αλλά και στη Ρωσία[64], ένα πλήθος κληρικών «εναρέτων, πάνυ λογιωτάτων και φρονιμοτάτων, έμπλεων της θείας Γραφής και τοις έξω καλώς εξησκημένων», όπως αναφέρουν οι διηγήσεις για τους πρώτους κληρικούς επί Βλαδιμήρου[65], αλλά και μοναχών, αρχιτεκτόνων, ζωγράφων, ψαλτών, γραφέων κ.ά. εργάστηκαν με ακαταπόνητη εργατικότητα για πολλές δεκαετίες με κύριο σκοπό τη θεμελίωση σε όλους τους τομείς των βασικών προϋποθέσεων για την οργάνωση και

λειτουργία της νεοσύστατης τοπικής Εκκλησίας των Ρώσων[66]. Χαρακτηριστική είναι η διήγηση των ρωσικών γεροντικών για την ανοικοδόμηση του Ναού της Λαύρας των Σπηλαίων του Κιέβου και την αγιογράφησή του· και στις δύο περιπτώσεις –που απέχουν αλλήλων δέκα χρόνια περίπου και εντοπίζονται χρονικά έναν αιώνα μετά το Βάπτισμα των Ρως- η ίδια η Θεοτόκος και οι Όσιοι Αντώνιος και Θεοδόσιος εμφανίστηκαν σε Έλληνες τεχνίτες της Βασιλεύουσας και τους μίσθωσαν για την εργασία τους στην Λαύρα, όπου και τους απέστειλαν[67]. Χαρακτηριστικό είναι ότι στη δεύτερη περίπτωση οι αγιογράφοι, συγκλονισμένοι από το θαύμα, παρέμειναν ως μοναχοί στη Λαύρα, που απετέλεσε κέντρο της πνευματικής ζωής της Ρωσίας για πολλούς αιώνες.

Εκτός όμως της θαυμαστής πρόνοιας του Θεού για τη στερέωση της ιεραποστολής, σημαντικά συνέβαλαν και μεμονωμένα πρόσωπα, φωτισμένα από τον Θεό και προικισμένα με την κατάλληλη θέση για το έργο που έπρεπε να επιτελέσουν. Αν και για τον Μέγα Φώτιο θα μπορούσαν πολλά να λεχθούν, αρκεί ίσως να λεχθεί για τη Ρωσία ότι απετέλεσε προτεραιότητα του σχεδίου του Μ. Φωτίου η ιεραποστολική εξόρμηση της Ανατολικής Εκκλησίας προς τα βόρεια, καθώς η Αυτοκρατορία συρρικνωνόταν δυτικά υπό την πίεση των Φράγκων και του Πάπα, ανατολικά από τους Άραβες και τους Τούρκους, στα βόρεια από τους Σλάβους. Έτσι η Ανατολική Εκκλησία απέκτησε πολιτιστικό, πολιτικό και στρατιωτικό αντίβαρο έναντι των πιέσεων αυτών[68]. Η σύνεση και προορατικότητα του Μ. Φωτίου είχε ως αποτέλεσμα στη δεκαετία 860-870 να γίνουν ιεραποστολικές προσπάθειες ή και βαπτίσεις πληθυσμών στη Ρωσία (860), τη Χαζαρία (860-861) και τη Μοραβία (863) από τους Αγίους Κύριλλο και Μεθόδιο, και στη Βουλγαρία (864)[69]. Η σημασία της ιεραποστολής αυτής φαίνεται σήμερα, με τη γεωπολιτική συρρίκνωση του Ελληνισμού, οπότε οι Σλαβικές Εκκλησίες παίζουν σοβαρό ρόλο στην ευρέως νοούμενη μαρτυρία της Ορθοδοξίας σε διάφορα επίπεδα.

Άξιοι μνείας είναι βεβαίως και οι Ρώσοι ηγεμόνες και ηγεμονίδες οι οποίοι με το έργο και το παράδειγμά τους συνετέλεσαν τα μέγιστα στην αποδοχή του Χριστιανισμού από τον ρωσικό λαό. Η Ισαπόστολος[70] Όλγα η σοφή[71], πριν τη Βάπτισή της υπήρξε άτεγκτη, όπως αποδεικνύεται από τον τρόπο που χρησιμοποίησε για να εκδικηθεί τη δολοφονία του συζύγου της Ιγώρ, ακολουθώντας τους ειδωλολατρικούς νόμους που επέτρεπαν αδιάλλακτη εκδίκηση [72]. Η μεταστροφή της, αποτέλεσμα της επικοινωνίας της με τον πρώτο ρωσικό Κλήρο, τη λειτουργική ζωή και το ήθος των Χριστιανών υπηκόων της[74], κυρίως όμως η προσωπική της προαίρεση, είχαν σαν αποτέλεσμα και την ενίσχυση της Ρωσικής Εκκλησίας με κληρικούς, λειτουργικά βιβλία, Εικόνες και εκκλησιαστικά σκεύη που έφερε από την Κωνσταντινούπολη μετά τη Βάπτισή της[75], κυρίως

όμως με την επιρροή της στον υιό της Σβιατοσλάβο, χάρη στην οποία φάνηκε ανεκτικός στους Χριστιανούς[76]. Το παράδειγμα της ιδίας της Όλγας, Ελένης έπειτα, υπήρξε λαμπρό· επέστρεψε να καταστραφούν οι ειδωλολατρικοί βωμοί και να κτισθούν Εκκλησίες και έλαμψε ανάμεσα στους ειδωλολάτρες «όπως η σελήνη την νύκτα» με την αρετή, την προσευχή[77] και τη φιλανθρωπία της[78].

Ο εγγονός της Αγίας Όλγας, Ισαπόστολος Βλαδίμηρος[79], παραλληλίστηκε ορθώς με τον Μέγα Κωνσταντίνο, διότι συνέδεσε το Ρωσικό Έθνος με την Εκκλησία, γενόμενος ο ίδιος παράδειγμα της μεταστροφής αυτής[80]. Πριν τη μεταστροφή του υπήρξε φανατικός ειδωλολάτρης, αλλά και η εν γένει βιοτή του δεν ήταν διόλου ενάρετη. Αφ' ότου εφόνευσε τον αδελφό του Ιαροπόλκ και κατέλαβε το Κίεβο, θέλησε να δημιουργήσει εκεί ένα πάνθεον εγχωρίων θεοτήτων γύρω από τον Περούν, τον θεό του κεραυνού, στους δε βωμούς των θεοτήτων αυτών προσφέρονταν πολυάριθμα θύματα, ενίοτε ανθρώπινα (μεταξύ των οποίων και χριστιανοί μάρτυρες). Παραλλήλως εξαπέλυσε διωγμούς εναντίον της χριστιανικής Πίστεως, κατά τους οποίους καταστράφηκε και ο Ναός που είχε κτίσει η γιαγιά του η Όλγα και στη θέση του κτίστηκε ο ναός του Περούν[81]. Μέσα στο κλίμα της πολυγαμίας που επικρατούσε[82], ο Βλαδίμηρος ζούσε ακόλαστο βίο, μέχρι τη στιγμή που μετεστράφη. Η επίδραση του περιβάλλοντός του, το παράδειγμα δηλαδή της προμήτορός του Όλγας αλλά και της μητέρας του Μάλουτσας κ.ά. συγγενών, ο συγκλονισμός του από το μαρτύριο των Αγίων Θεοδώρου και Ιωάννου[83], αλλά και ο φωτισμός του από το Άγιον Πνεύμα και η προσωπική του προαίρεση, που τονίζουν από τους βιογράφους του[84], χωρίς να αποκλειστούν και οι άλλοι πολιτικοί και πολιτιστικοί λόγοι[85], έφεραν τον Βλαδίμηρο στην Εκκλησία και μαζί του τον ρωσικό λαό. Μετά τη Βάπτισή του κατέστρεψε τα ειδωλολατρικά ιερά οικοδομώντας στις θέσεις τους Εκκλησίες, έδειξε ενδιαφέρον για τη χριστιανική μόρφωση του Κλήρου και του λαού, τη μετάφραση λειτουργικών κ.ά. απαραίτητων βιβλίων[86]. Έγινε πρότυπο χριστιανού ηγεμόνα υπό την καθοδήγηση της συζύγου του Άννας και του νέου Μητροπολίτη Ρωσίας, όπως και οι υιοί του ως τοπικοί ηγεμόνες, συναγωνιζόμενοι τον πατέρα τους[87]. Έγινε πρότυπο ταπεινώσεως και αγάπης, χαρίζοντας την ελευθερία στους αιχμαλώτους[88], καταργώντας τη δώξη των εγκληματιών[89], διδάσκοντας και κατηχώντας άλλους, όπως τους υιούς του[90], κυρίως όμως ασκώντας την ελεημοσύνη και φιλανθρωπία· χαρακτηριστικό είναι πως υιοθέτησε και τη βυζαντινή αυτοκρατορική συνήθεια των λεγομένων «κλητορίων» γευμάτων. Στα γεύματα αυτά οι εκλεκτοί προσκεκλημένοι κατανέμονταν σε τρεις τράπεζες: στην πρώτη ο Μητροπολίτης Κιέβου, οι Επίσκοποι, οι μοναχοί και οι Κληρικοί, στη δεύτερη οι πτωχοί και οι ζητιάνοι και στην τρίτη ο Βλαδίμηρος με του βογιάρους και τους άλλους αξιωματούχους, ακολουθώντας κατά γράμμα το βυζαντινό πρωτόκολλο[91]. Σημαντική επίσης υπήρξε η νομοθετική ενίσχυση που παρέσχε

στην Εκκλησία, όπως αναπτύσσουμε παρακάτω.

Η σύζυγος του Βλαδιμήρου Άννα η πορφυρογέννητη συνετέλεσε με τον δικό της τρόπο στην ιεραποστολή στην Ρωσία, ώστε ο γάμος της να θεωρηθεί και να χαρακτηριστεί ως αποστολή και προβολή της Εκκλησίας και του βυζαντινού πολιτισμού έναντι των βαρβάρων και των ειδωλολατρών[92]. Η Άννα ήταν η πρώτη πορφυρογέννητη πριγκίπισσα που θα παντρευόταν ξένο ηγεμόνα· για τον λόγο αυτό, αλλά και για προσωπικούς της λόγους, δεν επιθυμούσε τον γάμο της με τον Βλαδίμηρο, όμως τελικά πείσθηκε να γίνει όργανο του θείου σχεδίου για τη μεταστροφή των Ρώσων[93]. Τόσο η προσωπική της επιρροή στον Βλαδίμηρο όσο και το ενδιαφέρον με το οποίο περιέβαλε την ιεραποστολή και την μεταλαμπάδευση των πολιτιστικών αγαθών από το Βυζάντιο στο Κίεβο, συνετέλεσε πολύ στην επιτυχία της ιεραποστολής.

Το έργο του πατέρα του Βλαδιμήρου συνέχισε ο υιός του Ιαροσλάβος ο Σοφός, με την ενίσχυση των μεταφράσεων εκκλησιαστικών έργων στη σλαβονική, κυρίως δε με τη βάρος που έδωσε στην ανάπτυξη του Μοναχισμού. Με δική του φροντίδα ανηγέρθη ο γνωστός μεγαλοπρεπής ναός της Αγίας Σοφίας του Κιέβου (1037). Και ο ίδιος όμως φρόντιζε για την προσωπική του πνευματική καλλιέργεια, μελετώντας τα θρησκευτικά τυπικά και τους κανονισμούς, αλλά και άλλα βιβλία, συναναστρεφόμενος δε και τους Κληρικούς και μοναχούς, τους οποίους σεβόταν πολύ[94].

Το κύριο έργο της ιεραποστολής σαφώς έφεραν εις πέρας οι Κληρικοί και οι μοναχοί, για τους οποίους όμως δεν σώζονται πολλές πληροφορίες, γι' αυτό και θα αναφερθούμε σ' αυτούς διεξερχόμενοι την οργάνωση της ιεραποστολής.

Σημειώσεις τέλους

1. Ο χαρακτήρας της ιεραποστολής

- [1]. Οστρογκόρσκυ Γ., Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους, τ.Β., Αθήνα 1979, σ. 187
[2]. Μέγιεντορφ Ι., ένθ. ανωτ., σ. 26ε [3]. Ζήσης Θ., ένθ. ανωτ., σ. 23 ε [4]. Δεληκωστόπουλος Α., ένθ. ανωτ., σ. 25 [5]. βλ. Αυτόθι, σ. 39 [6]. Μπουλάκη-Ζήση Χρ., ένθ. ανωτ., σ. 156 [7]. Αυτόθι, σ. 202 [8]. Αυτόθι, σ. 183ε [9]. Φειδάς Βλ., Εκκλησιαστική, σ. 28 [10]. βλ. Μπουλάκη-Ζήση Χρ., ένθ. ανωτ., σσ. 187-190 [11]. Αυτόθι, σ. 191 [12]. βλ. Δεληκωστόπουλος Α., ένθ. ανωτ., σ. 32ε [13]. Φειδάς Βλ., Βυζάντιο, έκδ. Γ', Αθήναι 1991, σ. 284 [14]. Φειδάς Βλ., Εκκλησιαστική, σ. 51 [15]. Φειδάς Βλ., Βυζάντιο, ένθ. ανωτ., σ. 281 [16]. Φειδάς Βλ., Εκκλησιαστική, σ. 51 [17]. βλ. Ζήσης Θ., Θεολόγοι της Θεσσαλονίκης, εκδ. Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 13ε [18]. Νυσταζοπούλου Μ., ένθ. ανωτ., σ. 94 [19]. Μέγιεντορφ Ι., ένθ. ανωτ., σ. 33 [20].

βλ. Μπουλάκη-Ζήση Χρ., Ιλαρίων Σιναΐτης Μητροπολίτης Τυρνόβου, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 183 **[21]**. Κόλιας Γ., «Ήσκησεν ο αυτοκράτωρ Βαίλειος ο Α' Εξελληνιστικήν πολιτικήν έναντι των Σλάβων;», Κυρίλλω και Μεθοδίου τόμος εόρτιος, Θεσσαλονίκη 1966, σ. 237 **[22]**. Φειδάς Βλ., Βυζάντιο, εκδ. Γ' Αθήναι 1991, σ. 284 **[23]**. Χρήστου Π., «Επιδιώξεις της αποστολής Κυρίλλου και Μεθοδίου εις την Κεντρικήν Ευρώπην», Κυρίλλω και Μεθοδίου τόμος εόρτιος επί τη χιλιοστή και εκατοστή ετηρίδι, τ. Α', Θεσσαλονίκη 1966, σ.5 **[24]**. βλ. Γιαννακόπουλος Κ., ένθ. ανωτ., σ. 490 **[25]**. Φειδάς Βλ., Εκκλησιαστική, ένθ. ανωτ., σ. 45 **[26]**. Ζήσης Θ., Κωνσταντινούπολη, ένθ. ανωτ., σ.50ε **[27]**. Μέγιεντορφ Ι., ένθ. ανωτ., σ. 25 **[28]**. Αυτόθι, σ. 39 **[29]**. Ζήσης Θ., ένθ. ανωτ., σ. 52 **[30]**. Μέγιεντορφ Ι., ένθ. ανωτ., σ. 40 **[31]**. Αυτόθι, σ. 39 **[32]**.

Ζήσης Θ., Θεολόγοι, ένθ. ανωτ., σ. 14 **[33]**. Ζήσης Θ., Κωνσταντινούπολη, ένθ.ανωτ., σ. 42 **[34]**. βλ. Φειδάς Βλ., Βυζάντιο, ένθ. ανωτ., σ. 2. **[35]**. Δελικωστόπουλος Α., ένθ. ανωτ., σσ. 24.25 **[36]**. Μπουλάκη-Ζήση Χρ., Ο εκχριστιανισμός, ένθ. ανωτ., σ. 221 **[37]**. βλ. Baynes – Moss, Βυζάντιο, Εισαγωγή στο βυζάντιο πολιτισμό, Αθήνα 1983, σ. 175 **[38]**. βλ. Φειδάς Βλ., Βυζάντιο, ένθ. ανωτ., σσ. 94-96 **[39]**. Αυτόθι, σ. 283 **[40]**. Φειδάς Βλ., Επίτομος, ένθ. ανωτ., σσ. 26 – 34 **[41]**. Αυτόθι, σ. 26 **[42]**. Αυτόθι, σ. 34 **[43]**. Δελικωστόπουλος Α., ένθ. ανωτ., σ. 4 **[44]**. Αυτόθι, σσ. 70.78.85 **[45]**.

Φειδάς Βλ., Επίτομος, ένθ. ανωτ., σ. 27 **[46]**. Αυτόθι, σ. 28 **[47]**. Αυτόθι, σ. 35 **[48]**. Δελικωστόπουλος Α., ένθ. ανωτ., σ. 74 **[49]**. Γιαννακόπουλος Κ., ένθ. ανωτ., σ. 508 **[50]**. Μέγιεντορφ Ι., ένθ. ανωτ., σ. 24 **[51]**. Φειδάς Βλ., Βυζάντιο, ένθ. ανωτ., σ. 283 **[52]**. Δελικωστόπουλος Α., ένθ. ανωτ., σσ. 32.33

2. Η συμβολή των ιεραποστόλων

[53]. Φειδάς Βλ., Εκκλησιαστική, ένθ. ανωτ., σσ.25.26 **[54]**. Βελλιανίτης Θ., «Ρως», ΜΕΕ, τ. 21, Αθήναι 1957, σ. 351 **[55]**. Ταχιάος Α., Πηγές, ένθ. ανωτ., σσ. 62.63 **[56]**. Φειδάς Βλ., Εκκλησιαστική, ένθ. ανωτ., σ. 2 **[57]**. Ταχιάος Α., ένθ. ανωτ., σ. 64ε **[58]**. Μπουλάκη-Ζήση Χρ., ένθ. ανωτ., σ. 140 **[59]**. Αυτόθι, σ. 144 **[60]**. Μιχαήλωφ Ν., «Βλαδίμηρος», ΝΕΛ, τ. 4, σ. 583. Βλ. Μπουλάκη-Ζήση Χρ., ένθ' ανωτ., σ. 181 **[61]**. Βοντώφ Β., «Βόρις και Πιλέμη», ΘΗΕ, τ. Γ', σ. 962 **[62]**. Μέγιεντορφ Ι., ένθ. ανωτ., σ. 52 **[63]**. Φειδάς Βλ., Βυζάντιο, ένθ. ανωτ., σ. 281 **[64]**. Φειδάς Βλ., Εκκλησιαστική, ένθ. ανωτ., σ. 7 **[65]**. Ταχιάος Α., Πηγές, ένθ. ανωτ., σ. 64 **[66]**. Φειδάς Βλ., Βυζάντιο, ένθ. ανωτ., σ. 281 **[67]**. Πατερικόν των Σπηλαίων του Κιέβου, εκδ. Ι. Μ. Παρακλήτου, Αθήνα 1992, σσ. 84-95 **[68]**. Βλ. Ζήσης Θ., Κωνσταντινούπολη, ένθ. ανωτ., σ. 22 **[69]**. Μπουλάκη-Ζήση Χρ., ένθ. ανωτ., σ. 137 **[70]**. Αυτόθι, σ. 151 **[71]**. Αυτόθι, σ. 156 **[72]**. Δελικωστόπουλος Α., ένθ. ανωτ., σ. 31 **[73]**. Βελλιανίτης Θ., «Όλγα», ΜΕΕ, τ. ιβ', σ. 792 **[74]**. Μπουλάκη-Ζήση Χρ., ένθ. ανωτ., σ. 156 **[75]**. Αυτόθι, σ. 159 **[76]**. Βελλιανίτης Θ., ένθ. ανωτ. **[77]**.

Δεληκωστόπουλος Α., ένθ. ανωτ., σ. 32 **[78]**. Μπουλάκη-Ζήση Χρ., ένθ. ανωτ., σ. 159 **[79]**. Βοντώφ Β., «Βλαδίμηρος», ΘΗΕ, τ. Γ' σσ. 919-923 **[80]**. Μπουλάκη-Ζήση Χρ., ένθ. ανωτ., σ. 206 **[81]**. Δεληκωστόπουλος Α., ένθ. ανωτ., σσ. 30-31 **[82]**. Μιχαήλωφ Ν., ένθ. ανωτ., σ. 582 **[83]**. Μπουλάκη-Ζήση Χρ., ένθ. ανωτ., σ. 182 **[84]**. Βοντώφ Β., ένθ. ανωτ., σ. 920 **[85]**. Μπουλάκη-Ζήση Χρ., Οι Ορθόδοξες Εκκλησίες Βουλγαρίας και Ρωσίας, έκδ. Υπηρεσίας Δημοσιεύσεων ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 1987, σ. 59 **[86]**. Μπουλάκη-Ζήση Χρ., Ο εκχριστιανισμός, ένθ. ανωτ., σ. 207 **[87]**. Αυτόθι, σ. 206 **[88]**. Αυτόθι **[89]**. Βοντώφ Β., ένθ. ανωτ., σ. 922 **[90]**. Μπουλάκη-Ζήση Χρ., ένθ. ανωτ., σ. 20 **[91]**. Φειδάς Βλ., Εκκλησιαστική, ένθ. ανωτ., σ. 252 **[92]**. Μπουγάτσος, Ν., «Άννα», ΘΗΕ, τ.Β' σ. 838 **[93]**. Φειδάς Βλ., ένθ. ανωτ., σ. 81 **[94]**. Μπουλάκη-Ζήση Χρ., ένθ. ανωτ., σ. 216

© **2014 impantokratoros.gr** Επιτρέπεται η χρήση, διάθεση και αναπαραγωγή του υλικού του ιστοχώρου αρκεί να διατηρείται το αρχικό νόημα χωρίς περικοπές που πιθανόν να το αλλοιώνουν για μή εμπορικούς σκοπούς, με βασική προϋπόθεση την αναφορά στην πηγή: www.impantokratoros.gr